IDENTITY ANDOTHERNESS IN MARTA PETREU'S POETRY

Maria Viviana Niță (Bobic)
PhD. student, University of Craiova

Abstract:Through this article Identity and alterity in the poetry of Marta Petreu I tried to find the features of Marta's postmodern writings. For this we chose the most attractive volume of poetry Bring the verbs and and I have submitted the texts to a semantic analysis.
Today the issue of the identity crisis is often debated based on communication between people.
We specifically discussed two postmodern concepts: alterity vs. identity and the relationship between them. I have emphasized the way the lyrical ego manages to make himself and the reader identify with the others. The poetry of Marta Petreu is a confessional poetry through which the self-retrieval is sought.

*Keywords: corporality, identity, alterity, crisis, postmodern*ism

1. Introducere

Prin intermediul acestui articol ne-am propus să discutăm conceptul cunoscut în critica literară drept „criza identităţii". Acesta se află la baza „sentimentului alienării", fiind prezent și în poeziile Martei Petreu.

Prin analiza poeziilor ce compun volumul *Aduceți verbele* se redefinesc conceptele poetice identitate/alteritate, fiind urmărită și criza antinomiei identitate vs. alteritate.

În zilele noastre se discută tot mai des despre criza identității pe care nu o putem înțeleg decât gândindu-ne la faptul că individul este condiționat de societatea în care trăiește la un dialog cu celălalt, pe care îl poate aproba sau respinge. Astfel, ne dăm seama că în demersul nostru se impune analiza relației identitate/alteritate.

Pentru a defini aceste noțiuni apelăm la analiza semantică a unor texte. Se impune realizarea acestei cercetări în încercarea de a demonstra prezența acestui concept poetic, postmodernist, al dihotomiei identitate/alteritate în poeziile din volumul de debut al acestei autoare.

De cele mai multe ori, această dorință de a-și regăsi sinele se regăsește în versurile pline de durere, suferință, tristețe, ce trădează acest conflict identitar. În poezia Martei Petreu, ca și în celelalte opere postmoderniste, nu subiectul creator este cel care are întâietate, ci cititorul, căci eul liric are tendința de a se căuta și a se cunoaște, regăsi în Celălalt, care joacă rolul unei dubluri.

Marta Petreu abordează conceptul de alteritate nu doar ca o „criză a identităţii", ci ca o metodă de cunoaștere, dezvoltare, perfecționare, ce are legătură cu altruismul. (Marian 2005:126)

2. Identitate

Identitatea este un concept des întâlnit prin prisma legăturii acestuia cu domeniul subiectivității. Acest concept se referă la sentimentul de identitate, în timp toate ipostazele fiind percepute ca parte dintr-un întreg. Noţiunea face referire la un sistem de sentimente/ reprezentări ce au rolul de a singulariza individul, făcându-l asemănător cu el însuşi dar diferit de ceilalți. Ceea ce trebuie observat, analizat este felul în care alteritatea influențează identitatea, raportul existent, și în ce măsură o poate caracteriza.

Termenul se referă în general la faptul de a fi identic în fiecare moment cu sine însuşi, caracterizând starea lucrurilor de a fi ceea ce sunt, de a nu-și modifica un anumit timp trăsăturile fundamentale, individualitatea. Fundamentul conceptului de identitate este ideea de permanenţă şi întreg, ce exclude modificările, diferenţa, alteritatea. (Ciobanu 2008: 87)

La baza acestui concept se află reprezentări ale mentalităţii colective. Tensiuni identitare pot apărea în momentul în care nu există similitudine între reprezentări, din dublarea conotaţiilor ideologice şi din poziţionarea între un trecut şi un prezent.[1]

3. Alteritate

Societatea îndeplineşte funcţii duble: integratoare (care ajută indiviul să se poată dezvolta mai uşor pe sine) şi umanizatoare (individul nu poate deveni om în adevăratul sens al cuvântului decât prin realizarea unor activităţi ce țin de intelect, afectivitate). Aceste funcții ale socialităţii implică alteritatea, raportul direct dintre Eu şi Celălalt. Fiecare eu va intra prin intermediul acestor relații în legătură cu experiența unui alter ego, generând de cele mai multe ori un confict fără de care societatea nu ar avea nici un rost. De fapt felul în care interacționăm cu ceilalți poate fi considerat un real examen moral al socialității omului, felul în care ne comportăm cu Celălalt fiind o probă a existenţei noastre. (Doinaș 2002: 23)

Alteritate este un concept greu de definit, ce lasă loc discuțiilor despre identificarea dintre eu şi celălalt, implicând opoziția, distanța critică, scindarea. (Călin 2002: 41) Încă de când se naște, omul este obligat să comunice, să se confrunte cu Celălalt find permanent înconjurat de indivizi. Prin identitate se înțelege observarea tuturor însușirilor ce ne fac diferiți de semenii noştri, alteritatea însemnând caracterul a ceea ce reprezintă ceva diferit de propria persoană, o existență distinctă, dar şi impresia reîntâlnirii unui eu ce poate fi altcineva, se poate dedubla. (Ciobanu: 2008)

Problema conceptului poetic de alteritate poetică trebuie a fi discutată, până acum alteritatea fiind un subiect negat în poezie. Astfel termenul trebuie definit. Identitatea poate fi cosiderată ea însăși ca o alteritate nealienantă a subiectivității creatoare.[2]

În ultima perioadă se pune accentul pe intergrare, însă acest lucru nu înseamnă o ruptură, o renunțare ci noi căi de a te descoperi. Se dorește acceptarea alterității universale, adică a

[1] https://www.philippide.ro/traditie-inovatie_2012/31EDU%20Inga%20final.pdf accesat în 24. 02.2019
[2] http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A23708/pdf accesat în 6.03. 2019

acceptării celuilalt care este diferit însă este construit după un tipar asemănător. Este important să te cunoști, să îți descoperi propria identitate pentru a putea accepta ideea de alteritate. (Hirghiduș 2010: 147)

„Identitatea şi alteritatea reprezintă o dualitate metafizică fundamentală, de caracter formal. Problema identităţii luată separat, dacă acest lucru este posibil, este problema Unu-lui, aşa cum aceasta a fost presupus de către unii gânditori antici, aflat în indistincţia Individualului cu Generalul. Alteritatea nu este posibilă fără cuplajul ei cu identitatea, pe care nu o anulează ca atare, ci o presupune şi o întăreşte.” (Hirghiduș 2010: 153)

Alteritatea este descrisă drept o concepţie-cheie a filozofiei contemporane în sensul diferenţei şi a ordinei simbolice ce este într-o relație antitetică cu identitatea convenţională. Această noțiune este felul în care putem înțelege o persoană prin legătura cu alta - experienţa acestei lumi fiind valabilă nu doar pentru sine, ci şi pentru celălalt, care în ciuda caracterului său opus reprezintă unul dintre trăsăturile de bază ale „identității”. (Beller, 2007: 340). Privită în antiteză identitatea va căpăta un caracter pozitiv fiind considerată ca ordine ce se opune dezordinii întruchipată de alteritate.

Prin această relație identitate-alteritate se înțelege dimensiunea existenţială a omului ca subiect, individul considerându-se astfel prin prisma relației pe care o întreține cu celălalt, și astfel și cu sinele. Eul poate să se analizeze acum atât din interior cât și din plan exterior, și anume prin tuul său, fiind conștient astfel de propria alteritate. Acesta va apărea ca același individ deși poate fi în același timp un altul ce poate să își imagineze și chiar să își realizeze visele. Acest lucru se va putea realiza datorită existenței celuilalt fictiv, care defapt este parte din același eu. Locul manifestării alterității devine acum un loc al înțelesurilor multiple, al comunicării. Alteritatea desemnează o dimensiune a existenţei individului ce se proiectează atât în exterior, cât şi în interiorul acestuia. (Ciobanu 2008: 87)

În funcție de acest lucru apar două direcții diferite ale alterității, alteritatea interioară, eul identificându-se cu celălalt, neconflictuală, și alteritatea ce presupune diferență, distincție, antiteză. (Coșeriu 2004: 6).

Alteritatea este considerată un mijloc prin care deschiderea eului spre o altă ipostază a eului ţine de felul în care individul se desfășoară în lume, această relație dual reprezentând relaţia prin excelenţă, fiind depăşit abisul dintre Eu-Celălalt.

Noțiunea de alteritate este des întâlnită în poezie unde se urmărește subiectivitatea creatoare, ceea ce nu semnifică opacitatea eului şi cu atât mai mult restrângerea celuilalt la un acela, un străin ce se opune eului.

Restrângerea sensului ar reprezenta asimilarea unuia de către celălalt, fără ca cele două instanțe să-și păstreze individualitatetea celui cu care se identifică, tu fiind perceput ca un alter ce își va păsta tăsăturile distincte, astfel explicându-se subiectivitatea creatoare de text poetic. Alteritatea nu se opune unei subiectivităţi absolute, ci mai mult decât atât o dezvoltă în ceea ce privește relația eului creator cu universul conturat în text.

Acest fel de a crea eul permite existența mai multor alter-personalităţi în cadrul aceleiași individualități care controlează în mod alternativ comportamentul individului. (Petraş 2004: 4) Acest lucru duce la o criză a eului, provocată de o sfâşiere internă datorată sentimentului de

întreg descentrat şi deznădăjduit. Starea aceasta deşi este considerată ca fiind caracterizată prin caracterul anormal al unui eu multiplu, ca rezultat al dereglării psihicului se întâlneşte de regulă la personalităţile creatoare şi reprezintă un subiect des pus în discuţie al exegeticii actuale. Divizarea sinelui a ridicat probleme considerându-se că este vorba despre o problemă psihologică, însă alteritatea creatoare nu înseamnă divizare ci tocmai acceptarea celuilalt, unificarea. (Rădăşan 2014: 303)

Observând criza identității și a alterității putem vorbi despre un tu firesc al fiecărui eu, cu toții având menirea de a interrelaționa cu celălalt. Locul de întâlnire, de manifestare a relaţiei între sine şi celălalt este limbajul. Identitate apare ca alteritate nealienantă a subiectivităţii creatoare. Subiectul creator de limbaj este acela care este capabil să se recunoască pe sine în ceilalți și pe alții în propria persoană. (Coşeriu 2004 : 22).

„Prin alteritate nu înţelegem o dimensiune a celuilalt, faptul că celălalt e altcineva şi e opac ci, dimpotrivă, alteritatea e o dimensiune a fiecărui subiect: eu sunt şi altcineva, în acelaşi timp, şi sunt cu alţii, eu mă recunosc ca putând fi un TU pentru un alt EU. Această noţiune de alteritate […] a fost adoptată, de exemplu, în estetica recepţiei, dar într-un sens care nu este al meu: noţiunea de alteritate ca faptul de a fi altcineva, sub această formă de opacitate a celuilalt; celălalt este străin. Pe când eu înţeleg alteritatea tocmai în sensul contrar, celălalt nu este străin, ci este un alt EU" (Coşeriu 2004: 19).

Obiectivarea semnificatului se desăvârşeşte doar în relaţia dialogică dintre două conştiinţe, prin care „a deveni obiectiv" înseamnă „a deveni comun". Astfel, creatorul, în ipostaza de subiectivitate absolută, nu dă naştere unor creaţii pentru a se face înțeles de ceilalţi, ci pentru a-și face cunoscută viziunea sa. (Coşeriu 2004: 22)

Marta Petreu se folosește de acest concept poetic al identităţii în alteritate, fenomen de transpunere a sinelui pentru a se completa, completare ce are loc doar înțelegându-se și încercând să iasă din aceasta.

4. Identitate şi alteritate în poezia postmodernistă

În aceste relaţii de lirism absolut, aproape tot timpul, acel „celălalt" se află într-o pierdere totală şi prelungită a conştinţei, într-o stare de noroc teribil, simțind o tulburare constantă.

Marta Petreu[3] realizează o simbioză paradoxală determinând varii speculaţii teoretice despre statutul eului liric şi al celui empiric, al eului fictiv şi al celui real în economia textului. (Manolache 2015: 61)

Poeziile ce fac parte din volumul *Aduceți verbele* prezintă felul în care eul liric încearcă să se descopere prin intermediul sinelui, dar și a celuilalt. Vorbim despre o poezie confesivă ce

[3] Marta Petreu este pseudonimul literar al Rodicăi Marta Vartic (n. 1955), profesoară, scriitoare și editoare. S-a format în ambianța intelectuală a mișcării literare „Echinox" de la Universitatea Babeș- Bolyai din Cluj. A debutat editorial cu volumul de poeme *Aduceți verbele* în anul 1981. Alte volume de poeme: *Dimineața tinerelor doamne* (1983); *Loc psihic* (1991), *Poeme nerușinate* (1993), *Apocalipsa după Marta* (1999), *Falanga* (2001).

tratează acestă criză a pierderii identității sau a dedublării, a transpunerii în celălalt, încercând să vindece aceste tensiuni.

În poezia „Teze despre zilele nefaste” (Petreu: 29) apare ideea dorinței de regăsire a identității. Eul aflat la vârsta maturității se identifică, își observă sinele, nonșalanța, lejeritatea de a fi, a exista și este mândru că trăiește această stare de neînfricoșare în fața problemelor. Descoperirea este un proces feeric ce duce spre delir, eul liric trăind bucuria unui eveniment ce apare inopinant, fără a prevesti stima de sine.

„Da
Stau în mine mă locuiesc cu oarecare indiferență
Cu stimă cu afecțiune
(noi nu atingem problemele puterii)
Fără evenimente fără presimțiri aceste zile în care
Îmi pipăi identitatea
Ca pe-un bărbat străin ce-mi doarme în brațe.„ (Teze despre zile nefaste, Petreu: 29)

Dualitatea, prezența unui alter ego, este cuprinsă în versul: „în oglindă Marta pune imaginea sa despre sine”, eul încercând să se cunoască. Eul liric se adresează constat celuilalt sine, acest lucru observându-se la nivelul structurilor: mângâierea ta, ne mărturisim, dar și a îndemnului autoadresat: „privește doamnă”.

Tot în această poezie apare și ideea transpunerii gândurilor, visurilor în persoana altcuiva. Marta Petreu vorbește despre transferul identitar ambiguu. Această idee poate reieși din felul în care se discută în majoritatea poeziilor, din prezența instanțelor: a sinelui (Eu) și a celuilalt (Tu). Se poate observa însă în aceste texte faptul că persoana cealaltă nu este străină, ci este o altă variantă a eului.

„Să încerci- cât orgoliu! – să-ți ajungi ție însuți
Să suprimi originea morții nu simptomul.
Eu îmi ajung mie însămi prin spaimă... ” (Teze despre zile nefaste, Petreu: 32)

Acest alter este contestat de eul ce ar face orice pentru a putea reuși să scape de această umbră: „Cum mi-aș mesteca limba/ din celălalt să mușc cu-ngăduință.” (Teze despre zile nefaste, Petreu: 32)

Poezia prezintă alunecarea spre o debilitate ce se poate naște din pricina conflictului identitar resimțit de poetă: „Înăuntru. Înăuntru e bruta lucidă, flămândă/ Înăuntru e creierul tânăr/ pofticios-vulpe veșnic gravidă”. („Teze despre zile nefaste”, 33)

Ideea autosuficenței este subliniată prin surprinderea unor ipostaze ale alterității interioare, ce reprezintă pentru sine un dublet. Poezia prezintă procesul metamorfozei identitare.

Surprinderea mai multor identități interioare ale poetei, multiplicitatea eurilor nu duce la o criză a identității, la o dereglare psihică, ci păstrează unitatea conștiinței, însă apare o multiplicitate de euri care nu vor avea coerență sau unitate.

Poezia „Teze despre singurătate” (Petreu: 27) face referire la ideea de alteritate a sinelui, la femeia ce moare în Marta în fiecare zi prin renunțarea la sentimente.

Prin intermediul versurilor „Orice femeie miroase a foliculină şi var / niciodată a răşini a chinină” se descrie femeia ce moare în mod repetat în interiorul poetei care-şi neagă dreptul de a avea emoții, amintiri: „Îngăduitor de-aş fi cu mine în această dimineaţă: / somnul meu abureşte ca-o cînepă caldă. / Şi adun evenimentele: / creierul meu - un chihlimbar locuit de lupi / tandreţea mea - o duminică oarbă”.

Transpunerea propriei persoane este subliniată prin intermediul verbelor folosite pe rând la persoana I sau a III-a, eul jucând atât rolul Martei cât şi al bărbatului în general. Se prezintă un alter masculin ce se află în dialog cu eul liric feminin, Marta, ce încearcă să se detaşeze, să fugă de această relație spre singurătate, scârbită fiind de acțiunile specifice bărbaților ce dau dovadă de putere, folosindu-se de aeasta pentru a controla slăbiciunea femeilor.

„Mânia mea e puterea mea istovită în locul puterii tale
(orice rîmă se-ncrețește pe-asfalt):
ca un ruj pe cotorul țigării)
ajunge la tine produsul secund
căldura glontelui trecut printr-o portocală.„ („Teze despre singurătate”, Petreu: 28)

Poezia „Teze neterminate despre Marta” prezintă femeia abuzată, sătulă de tot ce i se întâmplă, femeia ce fuge de celălalt, bărbatul devenit vânător. Marta este produsul celorlalți şi anume al vinovaților, bărbații care au făcut-o să viseze într-atât încât s-a pierdut pe sine (Marta și-a pierdut într-un măr/ măseaua de lapte), și-a pierdut inocența în speranța că va câștiga o familie, așa cum i se făgăduise: „Aveți îngăduință, doamnă, cinăm în familie/ copilul va stăpân dumbrăvi de soc/ și-ți va purta numele.” („Teze neterminate despre Marta”, Petreu: 44)

Dorința eliberării, schimbării, distanțării de cea care fusese însă îi displăcea este tradusă din acțiunile acesteia: „Marta s-a tuns/ Marta-și visează un trup de argint.” Marta se visează într-o altă ipostază, dă naștere unor iluzii căci și ea știe că este captivă în propriul corp ce la rândul lui s-a lăsat posedat, mințit.

Concluzii

Noțiuni precum identitate şi alteritate se impun a fi analizate, căci reprezintă bazele celor două funcții ale societății: integrarea şi umanizarea. Acestea sunt analizate de regulă în contradictoriu, ca fiind diferite deşi, în ciuda acestor diferențe se constată că există o nevoie a prezenței celuilalt.

Inițial, prin alteritate, se înțelegea ideea de pericol, prin intermediul celuilalt, fiind vizualizat un individ sau chiar un popor dușman față de care se nutreau sentimente de teamă sau furie. Pentru că acestă idee ne-a stăpânit o anumită perioadă, acum trebuie să scăpăm de această prejudecată și să îl acceptăm pe celălalt amintindu-ne de îndemnurile biblice.

De-a lungul timpului, s-a constatat că alteritatea este conceptul ce stă la baza realei societăți. Doar prin înțelegerea, cunoașterea celuilalt poate funcționa acest mic univers al nostru. Nu putem cu adevărat să acceptăm societatea până nu acceptăm influența celorlalți asupra

noastră. Alteritatea tratează diferențele, dar și posibilitatea pe care ți-o oferă și anume aceea de a vedea ceva diferit, imaginar dar care poate să se adeverească.

Poeziile Martei Petreu descriu într-o manieră specifică postmodernismului această stare de recunoaștere a diferenței, dar și dorința de a se identifica pe rând cu sinele sau cu alterul. Celălalt, care poate fi o persoană sau comunitate, creează sentimente confuze, capabile să schimbe persoana în bine sau chiar să o determină să-și facă rău.

BIBLIOGRAPHY

Petreu, Marta, 1981, *Aduceți verbele*, București, Ed. Cartea Românească.

Referințe

Beller, Manfred, and Joep Leerssen (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey,* Amsterdam, Rodopi, 2007.

Călin, Dan, 2002, „Patologia alterității", *Secolul 21*, Nr 1-7

Ciobanu, Inga, decembrie 2008, „Deschideri spre o propedeutică a alterității", *Akademos*, nr 4 (11), pp. 86-89

Coşeriu, E., "Filosofia limbajului", apărut în volumul *In memoriam Eugen Coşeriu*. Extras din FD, XX–XXI, 2001– 2002, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2004.

Doinaș, Ștefan Aug., 2002, „Eu și celălalt", *Secolul 21*, Nr 1-7.

Hirghiduș, Ion, 2010, „Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc", *Analele Unversității „Constantin Brâncuși" din Târgu Jiu, Seria Litere și Științe Sociale*, Nr. 3, pp. 147-158.

Manolache, Gheorghe, 2015, „Incursiuni în identitatea textuală femnină din anii 70-80 sau despre etică și eretică", *Transilvania*, Nr 8, pp. 59-62.

Marian, Rodica, 2005, *Identitate şi alteritate. Eminescu şi Blaga*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană.

Marian, Rodica, „Subiectul absolut al artei și alteritatea creatoare", http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A23708/pdf, accesare din data de 6.03.2019

Petraș, Irina, "Despre alteri sau *străina gură*", *Cultura*, anul I, nr. 31, octombrie 2004, p. 4.

Rădășan, Lucian-Nicu, 2014, „The character alterity. The feminine", *Journal of Romanian Literary Studies*, Nr 5, Ed. Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, pp. 299-305.

https://www.philippide.ro/traditie-inovatie_2012/31EDU%20Inga%20final.pdf (consultat în 24.02.2019)